

УДК 343.9
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2022.17>

І. В. Кріцак
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ
orcid.org/0000-0003-3530-4269

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЇ: ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗЛОЧИННОСТІ НА ОСНОВІ ІДЕЙ ПРАВОСЛАВ'Я

У статті розглядаються важливі питання духовно-морального виховання молоді, що являють собою кримінологічну зацікавленість з метою виявлення прагнень, як позитивних, так і негативних тенденцій соціуму. Така ситуація є наслідком тридцятиріччя ідеологічного вакууму, коли чинності набрали негативні та руйнівні фактори, що є наслідком загальної суспільно-політичної кризи.

Попри релігійність українського соціуму, у поведінці молоді суттєво переважає фактор світової топкультури, що викликає особливу стурбованість. Відповідні деформації заповнюються більше негативними явищами, ніж благочестивими станами. Звідси, пропонується ведення високодуховного життя українським народом на основі традицій святості, де інтелігенція, а головне політикум у всьому б свідчили про високі моральні засади суспільства, чим вдасться залучати молодь до процесів релігії і церкви, виховання молодших на кращих прикладах старших.

Насправді з раннього віку дитина спостерігає і фільтрує поведінку батьків, старших, оточення, близьких, вона поглинає в себе їхню манеру спілкування, настрої і тенденції соціуму. Діти є тим лакмусовим папірцем, на яких найкраще видно стан морального процвітання чи зубожіння соціуму, чи то розкутість поведінки, татуювання, або ж, на противагу, благочестивість образу людини, не заплямованого гріховністю, – що чітко спостерігається у відповідних настроях та душевних і духовних станах.

Звідси, пропонується, на противагу тотальному поширенню прав людини у нинішньому суспільному житті та науці, як ідеологічному поводитиру і мотивувальній частині соціуму, замислитись над вічними цінностями і прорісками, особливо в умовах сучасних глобально-апокаліптичних процесів, перед антихристової епохи.

Йдеться про духовно-ціннісний підхід і напрям, як варіант розв'язання багатьох проблем, з огляду на зубожіння людських відносин, коли підірвана їхня сталість, та заради усунення відгородженості один від одного, вихолощення негативів і моделювання єдино правильної поведінки людини у відношенні до самого себе на засадах совісті, поваги й служіння людині та Батьківщині, який здатний перемінити все навкруги та наповнити іншим змістом життя.

Висвітлені актуальні для впровадження навчально-виховні методики А. С. Макаренка з пропозицією їхнього підкріплення духовно-цінісними засадами та релігійною обізнаністю у метафізичному вимірі; баченням того, як все дивним чином управляється у всесвіті, має свої початок і завершення, відплату за негативні наслідки, заради переміни свідомості людини до кращих, більш вихованих її станів, а головне – духовності, від якої залежить справа спасіння людської душі, яка є невмирущою, а завжди суцєю, та її перебування у стані вічності чи то в господі Раю, чи вічних мук.

В рамках авторських міркувань над проблемою існує вірогідність викристалізації тих чи інших позицій, які могли би бути почутими більшістю, заради зміни соціальної обстановки в колективах, подальших наукових зацікавлень, творчих звершень. Удосконалена релігійно-духовним змістом методика створення ефективного розвивально-виховного середовища А. С. Макаренка сьогодні використовується у багатьох країнах світу і може бути застосованою у найрізноманітніших галузях людської діяльності.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, молодь, кримінологія, православ'я, суспільно-політична криза, навчально-виховні процеси.

Kritsak I. V. SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF YOUTH AS A KEY TO THE PROGRESSIVE DEVELOPMENT OF CRIMINOLOGY: THE PREVENTIVE ASPECT OF CRIME BASED ON ORTHODOX IDEAS

The article examines important issues of spiritual and moral education of youth, which represent a criminological interest in order to identify aspirations, both positive and negative trends of youth and society in general. This situation is a consequence of thirty years of ideological vacuum when negative and destructive factors took effect, which is a consequence of the general socio-political crisis.

Despite the religiosity of Ukrainian society, the factor of world top culture significantly prevails in the behavior of young people, which causes particular concern. The corresponding deformations are filled with more negative phenomena than pious states. Hence, it is suggested that the Ukrainian people lead a highly spiritual life based on the traditions of holiness, where the intelligentsia, and most importantly the politicians, would testify to the high moral principles of the society in everything, how would it be possible to attract young people to the processes of religion and the church, to educate the younger ones on the best examples of the older ones.

In fact, from an early age, the child observes and filters the behavior of parents, elders, the environment, and relatives, he absorbs their manner of communication, moods, and trends of society. Children are the litmus test on which the state of moral prosperity or impoverishment of society can best be seen, whether it is the looseness of behavior, tattoos, or, on the contrary, the piety of a person's image, not tainted by sinfulness – which is clearly observed in the corresponding moods and mental and spiritual states.

Hence, it is suggested, in contrast to the total spread of human rights in the current social life and science, as an ideological leader and motivating part of society, to think about eternal values and processes, especially in the conditions of modern global-apocalyptic processes of society, before the antichrist era.

It is about a spiritual and valuable approach and direction, as an option for solving many problems, in view of the impoverishment of human relations, when their stability is undermined, and for the purpose of eliminating separation from each other, emasculating negatives and modeling the only correct behavior of a person in relation to himself on the basis of conscience, respect and service to each other and the Motherland, which is able to change everything around and fill life with a different meaning.

A. S. Makarenko's teaching and educational methods relevant for implementation are highlighted with a proposal to strengthen them with spiritual and value principles and religious awareness in the metaphysical dimension; a vision of how everything is managed in a strange way in the universe, and has its beginnings and ends, retribution for negative consequences, for the sake of changing human consciousness to better, more educated states, and most importantly – spirituality, on which depends the salvation of the human soul, which is immortal, and always existing, and its stay in a state of eternity, either in the household of Paradise or in eternal torment.

As part of the author's reflections on the problem, there is a probability of crystallizing certain positions that could be heard by the majority, for the sake of changing the social situation in collectives, further scientific interests, and creative achievements. A. S. Makarenko's method of creating an effective developmental and educational environment, improved by religious and spiritual content, is used today in many countries of the world and can be applied in the most diverse fields of human activity.

Key words: spiritual and moral education, youth, criminology, Orthodoxy, socio-political crisis, educational and educational processes.

Говорячи про метафізичний зміст ірраціоналізму та феномену наукового кримінологічного пізнання, що є основою формування кримінологічної моделі світу, можна сказати, що їхні роль і значення зумовлено не лише чинниками духовного життя людини (без урахування ірраціональних ідей неможливий повноцінний аналіз культури, політики, технічного прогресу, які мають криміногенні вади), а й чинниками онтологічного та гносеологічного характеру (ірраціональність властива самому життю, самому буттю; без ірраціональних здібностей людини неможливий процес пізнання) [1, с. 10–11].

Актуальність розроблення наукової проблеми. Інноваційний розвиток є, по суті, єдиною можливістю для України зайняти в глобальному світовому середовищі XXI століття належне місце і зберегти (або відновити) статус державного та духовного суверенітету. Оцінки сучасної реальності не витримують жодної критики. Інтелектуально-науковий потенціал у багатьох випадках розцінюється як застарілий, громіздкий, зайвий, що має місце в багатьох аналітичних і вищих управлінських колах. Водночас, використання за кордоном вітчизняних наукових напрацювань та відтік талановитих кадрів і «полювання» зарубіжних фірм за молодими вченими, аспірантами і навіть студентами говорить якраз про високий рівень і актуалізацію вказаної проблеми [2, с. 9]. За таких умов кримінологія як спеціальна юридична наука здатна кардинально змінити вектор розвитку усієї правозастосовної та державницької діяльності. Стратегія кримінальної та кримінологічної політики в державі спонукає до усунення застарілих недоліків чинного законодавства з метою виведення цивілізаційності народу, його економічного потенціалу на передові рубежі у міру розвиненості суспільних відносин, з урахуванням рівня правової культури громадян. Державотворцям треба лише тонко відчувати

такі процеси і відображати власні напрацювання у рекомендаціях до чинного законодавства, ідеології суспільства. Універсалізм та всеохоплюваність кримінології підтверджується міркуваннями В. А. Номоконова, Т. М. Судакової про те, що арсенал кримінології надзвичайно багатоманітний. Її розвиток істотно залежить від формату і ступеня досконалості суспільства. Сьогодні назріла потреба у створенні концептуальних основ кримінології як інтегративної науки з перспективним використанням ідей, висунутих і обґрунтованих філософською та психологічною наукою, а також положень, які до цих пір не включалися до методології кримінології, хоча могли бути корисними для вирішення кримінологічних завдань [3, с. 29].

Щодо особливостей духовно-морального виховання молоді в сучасних умовах. Сьогодні усвідомлюється необхідність утвердження пріоритету духовно-морального виховання молоді. Важливість цього питання обумовлена двома базовими обставинами: по-перше, в соціумі досить яскраво виражені деформаційні процеси моральних відносин між людьми, (авт. незважаючи на розвиток церковного життя спостерігається вакуум духовності особливо серед молоді), помітні зневага і забуття правил культурної поведінки, цинізм, дезінтеграція внутрішнього світу особистості і друга обставина характеризується значимістю проблем виховання, відображених в основоположних напрямках діяльності освітніх організацій в процесі оновлення сучасної системи освіти. Оцінюючи проблему виникає необхідність теоретичного осмислення моделювання виховного процесу серед молоді, усвідомлення переваг сутності і принципів переходу від аксіологічного підходу до духовно-морального (духовно-ціннісного). При цьому, важливим є виокремлення основних структурних компонентів аксіологічної моделі у взаємодії з духовно-моральним вихованням, а також умов, вимог та стандартів навчання і викладання

необхідних для реалізації поставлених цілей. Особлива роль тут належить ієрархії ціннісних диспозицій особистості, що є основою для моделювання виховного процесу [4, с. 46–49].

А. П. Макаренко прививав вихованцям колонії самі різноманітні якості виховання поєднуючи його з навчанням. Тому сьогодні його система не має аналогів у світі. Всі його теоретичні напрацювання були підкріплені практикою, що дало безперечний результат. Сьогодні кожна зі шкіл має свою програму духовно-морального виховання учнів, і кожен учитель реалізує в навчальному процесі його завдання і зміст. Чи правильно вони розуміються учителями і педагогічним колективом школи? Як правило, під здійсненням духовно-морального виховання маються на увазі виховання на основі цінностей православної культури, виховання громадянськості і патріотизму засобами історії і краєзнавства і військово-патріотичної тематики, виховання морально-етичних якостей учнів і набагато рідше реалізуються інші засоби і базові цінності духовно-морального виховання. Передусім це патріотизм, соціальна солідарність, громадянськість, сім'я, праця і творчість, наука, релігія, мистецтво і література, природа, людство. Чи виконуються усі ці позиції, чи достатньо освіченості у сучасного педагога школи і ЗВО, щоб крізь призму цих складових проводити високоякісне навчання. Якою має бути позиція педагога у виборі шляхів і засобів здійснення духовно-морального виховання молоді? Тут варто сказати, що духовно-моральне виховання підростаючого покоління належить до вічних проблем. У всі часи люди високо цінували моральну вихованість. Багатогранність духовно-морального виховання, неоднозначне розуміння його сутності, змісту обумовлює різноманіття шляхів, засобів і методів його здійснення. В основі розуміння сутності духовно-морального виховання лежать дві основні категорії: «духовність» і «моральність» [5, с. 210].

Кримінологічна зацікавленість у подальшому розробленні даної проблеми. Визначення пріоритетів майбутнього кримінології є гостроактуальним питанням нинішнього дня. Це не просто логічний процес її розвитку, а реакція науки на невизначеність у формуванні майбутніх методологічних принципів. Це складний, суперечливий і навіть руйнівний період реформування базових основ соціуму з негативними прогнозами його розвитку. Напрями (теорії) розвитку майбутнього кримінології значно залежать від формату та ступеня досконалості суспільства. Необхідність модернізації концептуальних теоретичних основ фундаментальної кримінології в контексті зміни форм та масштабів злочинності сьогодні загально визнана, хоча багато основних категорій кримінологічної науки ще розробляються і не отримали схвальних відповідей через дотриман-

ня дослідниками закоренілих теоретичних переконань. [3, с. 229]. Справді, нинішній етап розвитку кримінології можна обґрунтовано назвати перспективним шляхом появи нових концепцій, теорій, напрямів науки покликаних посилити значущість і широту предмета та об'єкта кримінології, що згодом переросте у навчально-освітню сферу та неодмінно буде особливо корисним для підготовки майбутніх юристів, представників інших спеціальностей. Зважаючи на бурхливий розвиток суспільних відносин, коли постійно змінюються просторові межі наукових досліджень кримінології через трансформування сфер впливу криміногенного елементу, сучасних злочинних факторів і загроз, виникають нові її напрями, що посилює значущість кримінології на сучасному етапі розвитку суспільства, підкреслює її актуалізацію. У цих процесах можна з упевненістю сказати, що понад півстолітня історія існування кримінології як науки на вітчизняних теренах трансформувалась, посилила значущість духовної сфери розвитку кримінології шляхом актуалізації ірраціональних знань. Йдеться про духовно-ціннісну складову, взаємозв'язок ідеології та політики, моралі і моральності, традиційно-звичаєвих, культурних форм, тобто усі найбільш актуальні аспекти її розвитку на які раніше не завжди знаходило місце у сфері кримінологічних досліджень через комуністичні гоніння на релігію чи ідеологічний плюралізм з отриманням незалежності, коли приходилось виконувати більш важливі завдання щодо конструювання кримінально-правових норм і санкцій статей.

Передові методи боротьби зі злочинністю. Справедливо сказано, що натовп ніколи не переможеш. Треба вибірково спрямовувати погляд на ту чи іншу особистість, яка вирізняється особливою буйністю характеру і, вже з нею проводити відповідну навчально-виховну роботу, щоб іншим не повадно було. За словами А. Е. Кузнецова, світовий досвід боротьби зі злочинністю свідчить, що сьогодні відбувається подрібнення соціологічної аналітики і емпірики: кримінологія рухається від Чиказької школи, сфокусованої на структурних аспектах класової динаміки і заходах соціальної політики до поліцейської практики увагу якої направлено на стеження за місцями найбільш вірогідного вчинення злочину і ловлю конкретного злочинця [6, с. 299]. Важливо відзначити, що на злочинність як на соціальну проблему звернули увагу тільки в 20-і рр. ХХ ст., і сталося це в США. Введення сухого закону викликало зростання організованої злочинності в країні. З особливими проблемами зіткнулося місто Чикаго, значну частину населення якого склали люди, що народилися за кордоном, що відрізнялися високим споживанням пива. Поставки пива велися в це місто в широких масштабах, саме тут

виникли конкуруючі групи, зайняті цим бізнесом. Сутички між ними призводили до вбивств. В 1920-і рр. в результаті зіткнень гангстерських банд було вбито понад тисячу осіб. В цей період організації гангстерів вже впливали на політику міської влади, таким чином забезпечуючи собі безпеку. Саме представники Чиказької школи зосередили свою увагу на питаннях оточення і його впливу на людину [7, с. 373]. Справді на особливу увагу соціуму заслуговує проблема споживання спиртних напоїв молоддю, психіка яких ще, так часто, не сформована фізично, духовно і морально; паління ними сигарет (широке поширення і мода електроцигарок), популяризація кальяної задурманеності, тотальне татуювання, що справді уподібнює людину до демонських ритуалів, а згодом і залучення до наркотичної справи та загалом втягнення молодих особистостей у злочинну діяльність; відбувається руйнування свідомості молоді шляхом розтління свідомості, коли підлітки живуть раннім статевим життям, всляке поширення розкутості поведінки, – все це є наслідком деструктивних процесів психіки, які згодом виливаються у більш негативні процеси, які часто і не можна собі уявити. І саме головне, що така діяльність стає нормою, коли батьки перестають втручатись і реагувати на подібні викиди дітей, коли загальне дозволяння у вихованні і поведінці згодом переростає у егоїзм, тотальну обиду, замкнутість у разі заборон з боку старших, а згодом навіть відречення від батьків у зв'язку з тотальним пропагуванням прав дитини, а де ж тоді закріплення прав і відповідальності батьків, якщо вони допустили виховання морально зубожілої особистості із вседозволеністю поведінки чи навіть злочинця з особливою зухвалістю.

У цих міркуваннях доречними є слова О. М. Бандурки, О. М. Литвинова: «Тематика злочинності спокушає тим, що вона певною мірою стосується всіх рівнів людського буття. Навіть обмеживши себе завданням розглянути злочин як культурний феномен, поставивши питання про місце неадекватності в системі духовних цінностей, ми прирікаємо себе на чергове фундаментальне переосмислення основних кримінологічних питань» [1, с. 9].

Причини злочинної поведінки. Причини злочинної поведінки людей продовжують жваво цікавити світове наукове співтовариство. Однак до теперішнього часу не сформульовані достатньо достовірні теорії, що пояснювали б феномен злочинної поведінки. Кримінологи практично одноголосно підтримують тезу про те, що в процесі пояснення зазначеного феномена потрібно враховувати як біологічні, так і соціальні причини. Отже, необхідно проводити багатофакторні дослідження причин злочинної поведінки, виявляючи ступінь цінності кожного фактора для конкретної людини [8, с. 44]. За таких умов, досить важливим

є аналіз процесу детермінації кримінальної поведінки. Так, причини злочинної поведінки індивідуальні і можуть істотно відрізнятися в кожному конкретному випадку. Вони залежать як від біологічних, так і соціальних факторів. Поєднання патологічної спадковості, соціального оточення, політичних і економічних чинників також може викликати злочинну поведінку. Водночас, психологічні аспекти протиправних вчинків враховуються в рамках практично всіх кримінологічних теорій у більшій чи меншій мірі. Злочинну поведінку завжди демонструє тільки фізична особа і така поведінка, передусім, є проявом психологічних деформацій, що виражаються у феномені криміногенної зараженості. Тому, розуміння її сутності дозволить краще визначати характер попереджувального впливу. В результаті з'являється можливість відповіді на низку важливих питань про детермінацію і характер злочинної поведінки, причини скоєння злочинів, особливості функціонування психічної сфери, психологічні проблеми, комплекси і т. д. Зазначена інформація дозволяє оптимізувати способи попередження злочинності, спрогнозувати подальші дії серійних злочинців, допомогти у виявленні правопорушників і розслідуванні кримінальних проваджень [8, с. 44].

Іноземними авторами пропонуються чотири ознаки злочинної поведінки, які відображають її основні типи. Ці ознаки включають порушення наступних заборон: а) заборони держави; б) релігійні та моральні заборони; в) традиційні заборони; г) заборони зі сфери психології [9]. Очевидно, загальне визначення злочинної поведінки має містити перелік заборон, згаданих вище. У той же час таке визначення має істотний недолік, тому що воно недовговічне. Той чи інший вчинок з плином часу може бути криміналізований або декриміналізований. Також важливо відрізнити злочинність від злочинного діяння [10].

Чи є самоконтроль запорукою зниження злочинності? М. Готфредсон і Т. Хирши припускають, що «високий рівень самоконтролю ефективно знижує ймовірність скоєння злочину і ті, хто володіє ним, будуть в значно меншій мірі брати участь в злочинних діях у всі періоди життя» [11, с. 89]. Отже, чим нижче самоконтроль людини, тим вища ймовірність прояву його девіантної та злочинної поведінки. Така поведінка, як правило, реалізується в рамках найближчого оточення. Як відзначають автори, в цьому випадку задоволення складають «гроші – без роботи, секс – без залицяння, помста – без затримок в суді» [11, с. 89]. Людям зі зниженим самоконтролем не вистачає старанності, завзятості або наполегливості в процесі дій. Вчинення злочину стає захоплюючим, ризикованим, емоційним заходом. Емоційна канва подій, як правило, розвивається з елементами авантюризму. Вчинені злочини

характеризуються мінімальною вигодою, вимагають невеликого досвіду планування і нерідко призводять до дискомфорту для жертви [12, с. 3]. В цих умовах досить важливим є вивчення факторів ризику та методики вимірювання злочинності, щоб сприяти вирішенню основного завдання кримінології – попередження злочинності. Факторами ризику злочинної поведінки є найрізноманітніші деформації: розлад поведінки різного генезу, відсутність освіти, вплив ЗМІ, знижений самоконтроль, низький IQ, антигромадські переконання, збиткова соціалізація, погане виховання в дитинстві і т.д. Існує велика кількість робіт, в яких з різних теоретичних позицій проводиться оцінка впливу зазначених чинників на формування злочинної поведінки. Злочинність як соціальне явище має свої статистичні показники. Ці показники формуються в правоохоронних органах. Використовуючи цю інформацію, створюються звіти про злочини, які допомагають загалом класифікувати злочини за типом і характеристиками правопорушника, таким як стать, вік, місце проживання [8, с. 44–45].

Заходи з попередження злочинності у державі. Серед пріоритетів держави, окрім ідеологічної та духовно-ціннісної складової спрямованих на контролювання поведінки молоді можна назвати розвиток концепції «розумне місто». Важливим кроком у вдосконаленні інфраструктури, в тому числі виробничої, стає розвиток теорії розумного міста. Йдеться про створення інфраструктури нового типу. Система управління знаннями в цьому випадку починається зі збору, зберігання, коректного використання інформації про технічний стан і використання всіх типів інфраструктури, технічних систем, розташованих на території, що підконтрольна. На наступному етапі відбувається об'єднання досліджуваних елементів і користувачів в інтелектуальну систему з використанням нових інтернет-технологій [13]. Експертні агентства складають рейтинги «розумних міст», аналізуючи весь наявний світовий досвід. Основні відмінності в підходах до складання рейтингів полягають в урахуванні технологічних або соціально-економічних параметрів розвитку «розумного» міста. В результаті узагальнення можна виокремити наступні критерії розвитку «розумного» міста: мобільність і стійкість міського управління, рівень життя населення агломерації, економічний розвиток даної території, рівень цифрового розвитку освіти, охорони здоров'я, транспорту, фінансів, засобів масової інформації. На підставі цих критеріїв можна визначити три стадії розвитку «розумного» міста: орієнтир на відповідні технології, активне застосування обраних технологій, інтеграція цих технологій в управління містом (територією) [14, с. 56].

Справді, в результаті науково-технічної революції кінця XX – початку XXI століть сформувався новий вид суспільних відносин – кібернетичні. Вони характеризуються тісним зв'язком «людини та машини», яка виражається у створенні нематеріальних, морально зношуваних з часом інформаційних ресурсів. При цьому під «машиною» розуміються технічні засоби обробки та передачі інформації [15, с. 223]. Сучасний розвиток інформаційних технологій сприяє тому, що інформація дуже швидкими темпами застаріває. Людина постійно потребує нових поглядів на ті чи інші проблеми. Матеріалізм у його нинішніх формах, гоніння за багатством не сприяє належному пропагуванню нематеріальних благ. Водночас окремі відносини піддаються моральній зношуваності ціннісних начал. Духовне передання інформації шляхом молитов за державу, людей не пропагується. Водночас споконвіків відповідь на те, як наші справи, чи як живемо, була: «Вашими молитвами». За таких умов потребує своєї реалізації духовна протиповітряна оборона народу, спрямована на очищення від всього руйнівного. Щоб подолати ворога, треба добре знати його тактику і стратегію, рівень знань і освіченості. В нинішніх умовах поряд з кібервійськами потребують своєї реалізації так звані наукові аналітичні війська, здатні переосмислювати важливу наукову інформацію з національних позицій та висвітлювати її у найрізноманітніший спосіб, особливо шляхом видання інтерв'ю, продукування наукових праць, відеоматеріалів задля загальної користності державі.

Подальший розвиток кримінології у аспекті духовно-ціннісного виховання молоді. Загальний тренд змін у актуалізації кримінології оптимізму не додає. Усіма можливими перешкодами вона не включається до державних освітніх стандартів зі зрозумілих на це політичних мотивів. Очевидно, вся освітня сфера послідовно «бюрократіє» і дедалі більше трансформується у так звані освітні послуги, чим віддаляється від виховних цілей [3, с. 30]. Безперечно, духовно-моральне виховання має велике значення у попередженні злочинності. Тут можна виокремити наступні професійно-важливі якості:

- спостережливість;
- образну, рухову та інші види пам'яті;
- технічне мислення;
- просторову уяву;
- уважність;
- емоційну стійкість;
- рішучість; – витривалість;
- пластичність;
- наполегливість;
- цілеспрямованість;
- дисциплінованість;
- самоконтроль та ін. [16, с. 215].

Говорячи про особливості процесу навчання та викладання кримінології крізь призму педагогічних процесів, слід відзначити, що дидактичні знання – це знання, які підтверджуються досвідом педагогічної діяльності і дають можливість описати, пояснити і спрогнозувати педагогічні явища. Наприклад, завдяки дослідженням відомо, що відповідно до особливостей сприйняття ті, хто навчається, як і всі люди, діляться на аудіалів, тих, які засвоюють інформацію на слух, візуалів – у яких найактивніше «працює» зір, і кінестетиків – сприймають матеріал чуттєво, через маніпуляції з предметами. Традиційне навчання побудовано на вербальній основі (викладач говорить, аудиторія слухає), тобто орієнтоване в основному на усвідомлення і переробку інформації аудіально. При використанні наочності підключається візуальне сприйняття. Тому до навчального процесу найкраще адаптуються аудіали і візуали. Кінестетикам доводиться важче всього: якщо не враховується специфіка їх рецепції, то вони не тільки відчувають значний психологічний дискомфорт в освітній установі, а й часто потрапляють в розряд невстигаючих [17, с. 88].

Звідси, потреба у створенні концептуальних основ майбутньої кримінології як інтегративної науки з перспективним використанням ідей, запропонованих та обґрунтованих філософською, психологічною (авт. богословською) науками, дає підстави говорити про наукові положення, які ще не були включені до методології кримінології, але можуть бути корисними для вирішення кримінологічних завдань. За таких умов виникає необхідність у виробленні принципово нових підходів до розширення методологічного та теоретичного арсеналу кримінології про об'єднання зусиль представників гуманітарних, природничих та точних наук [3, с. 29].

Навчально-виховні процеси подолання злочинності та негативних тенденцій соціуму за методикою А. С. Макаренка та їхнє підсилення духовно-релігійною складовою (рольовий статус особистості у навчально-виховному процесі). Наріжний аспект людського «Я», точніше функція трансценденції людського «Я», найбільш повно виражається у виховному закладі А. С. Макаренка, де отримав потужний розвиток рольовий статус людини. Тут існувала складна ієрархія суворо не фіксованих, взаємозамінних соціальних ролей, що дозволяло кожному побувати в різноманітних взаємозалежностях, які збагачували рольову координацію і формували вектори соціально-психологічної взаємозалежності як усередині закладу, так і за його межами. Важливе значення для процесу розвитку і розширення рольового статусу людини мало унікальне явище – «зведений загін», який дозволяв реалізувати найдавніший соціальний принцип «карнавалу»,

коли має місце зміна соціальних ролей, у даному випадку – зміна лідерів колективу. Проте дана рольова трансформація відбувалася не як одномоментний акт, а як постійно діючий колективний процес. У закладі А. С. Макаренка існувала і постійно змінювана роль чергового командира, який міг зробити зауваження або дати обов'язкове для виконання розпорядження будь-якому члену колективу. Таким чином, практично всі діти мали можливість керувати своїм оточенням, контролювати певний його аспект, чи навіть увесь космос свого оточення, який окреслювався межами колонії. Крім того, тут жили діти різного віку, які спільно включалися в навчально-трудова діяльність і постійно змінювали одну з основних рольових послідовностей людини (пов'язану з її віковим статусом) в атмосфері найскладнішої і постійно мінливої соціальної інфраструктури, зануреної в систему тотальної взаємодії і спілкування, яку сам А. С. Макаренко називав «педагогікою паралельних дій». До того ж, у закладі постійно функціонував театр, у діяльності якого брали участь практично всі вихованці, що дозволяло їм ще більш розширити свій рольовий репертуар, вийти за межі побутових, виробничих, навчальних і інших тривіальних соціальних ролей.

Життя ж виховного закладу в цілому регулювалося загальними зборами колективу і радою командирів, колегіальним органом, рішення якого не міг опротестувати навіть директор колонії (принцип «педагогіки колективної дії»). У такий спосіб відбувається формування органу єдиної колективної волі, що прямо сприймається кожним членом колективу як конкретна, не опосередкована проміжними ланками невідчужена соціальна надроль, що втілює в собі принцип соціального керівництва згори, яка визначала життя колонії і була цілком прозора для участі в ній усіх членів колективу. Кожен педагог тут ставав повноправним членом колективу (після 4-місячного випробування) і не мав ніяких соціальних привілеїв. Таким чином, в арсеналі соціальних ролей, реалізованих у виховному закладі А. С. Макаренка, практично не було жодної ролі, яка була б відчуженою і недосяжною для членів колективу, які взаємодіяли в атмосфері взаємної довіри, коли, наприклад, черговий командир здавав рапорт, ніхто не мав права взяти під сумнів об'єктивність будь-якого факту з його рапорту. Тим самим одержував реалізацію найважливішого принципу гуманістичного виховання – емпатії, відкритості, співпричетності і співучасті людини в соціальних і природних процесах, що протікають у зовнішньому середовищі.

Тут важливим є аналіз виховного середовища, яке створив у своєму закладі великий педагог, адже за ефективністю цей заклад вважається неперевершеним (сьогодні існують лабораторії

дослідження виховного ефекту педагогічної системи А. С. Макаренка в Німеччині та Японії, де прагнуть зрозуміти, яким чином відбувалася «переплавка» малолітніх злочинців, їх докорінна трансформація і гармонізація): 100 % всіх вихованців, які потрапили у цей заклад і пройшли його повний «курс», у подальшому не виявили рецидивів і не повернулися у своє злочинне минуле. Очевидно, А. С. Макаренко створив найефективніше розвивально-виховне середовище, яке мало потужний «солітонний» ресурс самопідтримання й гармонізації, подібно до нашого Усесвіту, який постає вельми усталеною самодетермінованою структурою. Це стійке виховне середовище А. С. Макаренко організував на початках існування свого закладу через ситуацію «вибуху» – докорінної зміни перших декількох найбільш «злочинних» вихованців; це привело до того, що великий педагог отримав статус «альфа-самця», тобто незаперечного лідера – єдиного центру керування [18, с. 12-13].

Аналіз виховної установи А. С. Макаренка свідчить, що йому вдалось відповісти кібернетичним особливостям соціального управління. З самого початку становлення виховної установи педагог стояв у її основ як фундатор, реалізуючи ще один принцип ефективного управління, згідно з яким керуючий Центр сам створює систему («принцип Творця») і формує її керуючі механізми. Пригадаємо, як все відбувалося в колонії А. С. Макаренка. Перш за все до неї прибули педагоги-вихователі, які стали базовим інструментом управління системи. Потім з'явилися «малолітні злочинці» – хлопці 17-18 років (вони являли собою більш-менш сформовані злочинні елементи), які в результаті спонтанного застосування методу «вибуху» виявилися другою (після вихователів) передавальною ланкою і середовищем управління системи. У наявності – Божественна Трійця: Бог-Батько – педагог-Макаренко, Бог-Дух – вихователі (які несли в собі духовні основи, ідеологію Батька) і, нарешті, Бог-Син – перші декілька вихованців – найбільш авторитетні правоприємники влади Батька [18, с. 14]. Як бачимо, склалася чітка тріадна логічна ієрархія, яку з погляду наукової логіки і математики в 1991 році описав академік Раушенбах [19, с. 62–67].

Вже після того, як у цю систему потрапляли нові «злочинні елементи», вони з нею інтегрувалися і адаптувалися до її особливостей. Тут важливо сказати і те, що у наш час часто лунає критика на адресу А. С. Макаренка, в якій звучить обурення його домінантністю і комуністичною тоталітарністю (подібній критиці педагог піддавався і з боку його сучасників). При цьому, слід сказати, що будь-який педагог створює свою педагогічну систему як соціальний організм в надрах певного соціуму і вимушений пристосовувати

свою систему до соціально-економічних і ідеологічних умов свого оточення. Так було завжди, у всі часи – і у Я. А. Коменського, і у А. С. Макаренка, і у В. О. Сухомлинського [18, с. 14].

Релігійні навчально-виховні процеси, атмосфера духовності як запорука трансформації особистостей у державу високого типу і можливостей. Спільне подолання труднощів, виконання ролі керівника соціальних ролей і процесів, з баченням проблем і прогалин соціального виховання у юному віці може справити неабиякий вплив на поведінку і психіку особистості засудженого, що згодом відобразиться на рівні його загальної соціалізації у людському середовищі. Так, якщо у навчально-виховному закладі А. С. Макаренка існував театр, де можна було спробувати себе у рольових іграх, то нами пропонується та територія виправних колоній, та й загалом провідних установ, – побудова православних храмів, зважаючи на тисячолітню традицію Хрещення Київської Русі та утвердження православної культури у нашій державі, необхідність її глибокого пізнання. У переломні періоди збереження української державності саме православ'я було об'єднавчою силою народу, особливо з подоланням монголо-татарського іґа чи спротивом латино-польському окатоличенню і васальству за умови достойної відсічі під проводом Богдана Хмельницького у національно-визвольному повстанні 1654 року. Сьогодні народ також здатен піднятися з колін духовної неволі та скованості і об'єднатися, мобілізуватися у вирішенні внутрішніх і зовнішніх конфліктів та розчарувань, особливо що стосується реальної російсько-української і так званої «духовної, невидимої» війни, результатом яких є бажання духів злоби погубити людські душі. У цих процесах обов'язковою є повага до звичаїв, традицій, націй і народностей, які проживають на території України та багатьох держав, де своє місце у відповідній ієрархії займає кожний, відповідно до принципу соціальної справедливості, а не «торжества незаконно награваного».

Важливо щоденно служити Божественну літургію, яка подібно вибуху атомної бомби очищає все навкруги (божественна енергія – якої не руйнівна, а така, що будує, животворить, об'єднає, зміцнює, настановляє на діла благі і божі). Головне – залучати дітей, старших до справ Церкви, бути її алтарниками, у всьому допомагати священнику, роблячи спільну добродійну справу служіння ближнім у хоспісах, допомоги самотнім, тощо. Коли такі соціальні ролі та служіння бачиш на власні очі, співпереживаєш їм, Божественна Благодать неодмінно відвідує і переповнює людину. Тому так важливо поглянути на вказану проблему з позицій духовно-релігійної обізнаності та вихованості на засадах ознайомлення з діяльністю Церкви Христової як боголюдського організму, яка об'єд-

нює в собі Церкву Небесну Торжествуючу та Земну – Войовничу проти сил зла і його послідовників. Зауважимо, що не кожна церковна інституція може називатись Церквою Христовою, а лише та, яка має спадкоємність від апостольських часів.

Слід наголосити, що наріжним каменем преображення людини є навчально-виховна практика з самого раннього віку у так званому закладі духовної освіти домашньо-родинного типу, чи соціального оточення, де рівень високості та освіченості залежить від генотипу людини, а головне «принципу матері: не та, що народила, а яка виховала». Він формується ще з часу, коли батьки охрестили і регулярно причащають дитину у Храмі, згодом з допомогою і появою перших слів на устах, коли вони отримують потужний духовний заряд, завдяки молитовному стану дають потенціал життя, докорінно змінюють життєвий устрій, шлях і статус особистості. Тут існує складна ієрархія досягнень духовних рівнів, залежно від внутрішнього (духовного) стану та фізичного подвигу, який звершується, інакше кажучи, життєвого хреста, який несе людина чим піднімається на вищі щаблі духовності, котрі щоразу збагачують її, сприяють кращій координації у соціальному середовищі і формують вектор подальшого розвитку людської особистості, залежно від розуміння смислу життя, від одкровенень наставника та його загальної обізнаності чи впливу найближчого соціального оточення.

Очевидно, на процес розвитку людської особистості і ступінь розширення її кругозору має неабиякий вплив успішність виконання життєвої місії та статус авторитетності особистості-лідера і, як наслідок, унікальне явище – кількість послідовників, що дозволяє реалізувати кожного разу нові завдання і плани, чим супроводжується успішність виконання життєвої місії на тому чи іншому поприщі, коли змінюється відношення до людей, відбувається загальне світоглядне переображення. Такі процеси проходять не як одноментний акт, а як постійнодіючий колективний процес впливу одних особистостей на інших, коли в результаті конкурентних досягнень вдається досягти неабияких успіхів.

Розумна конкурентна критика дає орієнтир у якіснішому виконанні завдань, що є стимулом до самосвідомості, конкурентної боротьби, коли оточення вбирає в себе той чи інший аспект виховання або навіть всю атмосферу обстановки, що згодом незвичайним чином впливає на більшість, та поширюється далеко за межі соціальної спільноти. В даному випадку вік не важливий, інколи малолітні мають ясніше знання до релігійного знання та осяяння, ніж дорослі, – спільно виконуючи те чи інше завдання, щоразу змінюючи релігійний статус, коли останні будуть першими, а перші – останніми (Мф. 19:30), направляючи усі сили у послідовний процес виховання особи-

стості, зважаючи на її вікові та оціночні особливості суджень в духовній атмосфері найскладнішого типу – Церкві Христовій, благословляючи Господа на всякому місці «владичества» його (Пс. 102:22), враховуючи постійно мінливу соціальну обстановку, занурення у внутрішні світи, систему взаємодії та спілкування. За словами ап. Павла, «для всіх я був усім, щоб спасти деяких» (1 Кор. 9:22), тобто для немічних немічним, для іудеїв іудеєм, для елліна елліном, для дитини дитиною, для язичників язичником, щоб лише при нагоді засвідчити про справи Господні.

Наявність Храму рукотворного розпочинається з Храму душі, з домашньої Церкви – сім'ї, що дозволяє брати участь у практиці виховання з допомогою не просто слів, а високих духовних станів передусім серцевих відчуттів, розуму, відкриттів і обізнаності, глибше розширюючи власний кругозір, який дає можливість вийти за межі повсякденних хлопотів, заглибитися у високі обрії духовних світів. Життя у такому ритмі безпосередньо впливає на психіку та свідомість багатьох, шляхом загальності зібрань, авторитетності старших. Вплив на особистість з допомогою молитви, праці, навчання та виховання формує єдину колективну волю, що сприймається більшістю, як конкурентна боротьба і перевага у подвигах заради досягнення відповідного рівня духовної обізнаності та досконалості, щоб не піддатися мінливості світу цього, переймаючи авторитет життій святих, коли кожен із них вже прожив свій земний шлях та є еталоном у наслідуванні; коли принцип наставництва, соціального керівництва та служіння є визначальним завдяки практиці самого життя Храму, який є відкритим для всіх і кожного, де кожен член Церкви є бажаним і повноправним прихожанином, знаходиться на тому чи іншому рівні духовності чи гріховного стану, що загалом потребує безперервної роботи над собою, звершення подвигів, щоб мати ті чи інші привілеї в соціумі та добрі справи для вічності.

В арсеналі духовного життя немає нікого не потрібного, адже, за словами ап. Павла, у великому будинку є посуд не лише золотий і срібний, а й дерев'яний та глиняний (2 Тим. 2:20). Тобто одні по Благості Божій мають великі дари і таланти, а другі ж не володіють особливими здібностями, часто відіграючи в житті Церкви навіть більшу роль і значення за своє смирення та убогість душі. Тому не належить оцінювати людей за їхніми зовнішніми ознаками, а скоріше внутрішніми достоїнствами. Водночас, немає недосяжного духовного рівня, він щоразу змінюється у міру рішучості людини, бажання переміни власного життя, якою б недосяжною поставлена ціль не була. У спільній взаємодії та спілкуванні, досягнення того чи іншого рівня стає можливим, відкритим і доступним для всіх. Більше того, рівень намоленості Храму залежить від кожного прихо-

жанина. Відповідна неземна атмосфера відчувається обов'язково. Тоді людина долає сотні і тисячі кілометрів, щоб потрапити до того чи іншого місця святості. Вибудовується взаємна довіра один до одного, до священнослужителів. Коли навіть один із членів церкви відпав, усі співпереживають і моляться за нього, де ніхто не має права бути відкинутим у разі покаяння, підданим докорам, діючи за принципом «не суди і не судимий будеш, яким судом судите, таким і будете судимі, і якою мірою міряєте, такою і вам відміряється» (Мф. 7, 1-2).

Поза всяким сумнівом, відкритість Храму залежить від ступеня впливу отриманої інформації на свідомість, а також різноманітних життєвих ситуацій та бажання докорінної переміни життя, не відкладаючи на завтра те, що можна зробити сьогодні. Тим самим отримуючи реалізацію найважливіших принципів і результатів виховання у Храмі, коли людська природа розчулена глибоким перейняттям церковних піснеспівів, співпереживанням людській біді і горю, а також відчуттям атмосфери і висоти Духу інших особистостей. Саме у Церкві Христовій те чи інше слово має у разі більшу силу і здатне розтопити найбільш закам'янілі серця, тому так важливо відвідувати храм. Праведний Іоанн Кронштадський говорив: якщо зібрати коштовності усього світу і покласти на одну чашу терезів, а на іншу Божественну Літургію, то чаша Божественної літургії переважить [20]. Святому, на наш погляд, у «Слові про Божественну літургію» вдалось найбільш влучно пояснити, що це за дійство, вище всіх земних стихій і дарувань. Справді, коли Бог всюдисущий, то навіщо ходити до Церкви? Так, наприклад, у всій атмосфері є вода, але коли нам хочеться пити, ми шукаємо джерело чи колодезь. Тому принцип відкритості та співпричетності до кожної особистості у духовних та соціальних процесах і переживаннях, об'єднаний спільними молитвами один за одного, відображається на зовнішньому середовищі, вихованості, культурі, загальній освіченості людини. Тут важливим є аналіз самого середовища, особливе місце в якому займають високодуховні особистості, рівень освіченості яких видний за їхнім образом мислення (за Сократом, «заговори, щоб я тебе побачив») та відображається зовні дивним чином, де діють абсолютно інші закони духовного життя, коли обновляється гріховна природа людини і бачиться нею величезна кількість гріховностей, що є запорукою досягнення подальших високих духовних станів.

Рівень духовності Храму та його загальна привабливість і атмосфера Духу залежить не від убранств, а намоленості, коли він є неперевершеним у духовному смислі та збирає звідусіль прихожан навколо старця-духівника, який допомагає Словом, молитвою. Таким чином, церква лікує людські душі, вона є запорукою високих відкриттів і майстерності, успіху та ентузіазму,

де йде постійне навчання, щоб зрозуміти, яким чином скласти найважливіший іспит життєвої школи, пройшовши достойно двадцять митарств основних гріхів, щоб в змозі покрити їх чеснотами і, так би мовити, «перепливти вогненну ріку в очікуванні бажаного раю». Така вихованість розпочинається із наймолодшого віку, коли докорінна трансформація і гармонізація стосується абсолютно всіх, хто бачить себе у Храмі, хто дивним чином потрапив до нього і проходить кожного разу новий курс переосмислення духовності з позицій життєвого досвіду і віку.

Храм є своєрідним ресурсом самопідтримки й гармонізації відносин, адже усе у Вселенній взаємопов'язано. Це сіль землі, куди стікаються усі. Це бажане Царство Небесне, що бачиться далекоглядним маяком Церкви Христової як корабля духовного спасіння у бурхливому морі земного життя. Головне, знову не натрапити на ті самі пастки духовного падіння та спустошення, не повернутися у гріховне минуле. Очевидно, Храм є найефективнішим засобом духовно-виховного, релігійно-навчального середовища, який має потужний енергетичний заряд. Він постає досить усталеною традиціоналістською, самодетермінованою структурою поєднання небесного та духовного світів. Це стійке виховання настільки впливає на середовище, атмосферу оточуючих, що перемінює життя всього суспільства. Наприклад, створює своєрідний духовний вибух через ситуацію з біснуватими, коли у повсякденному житті це нормальні люди, а в Храмі починають кричати несвоїми голосами, де гріховна природа проявляється у «тіпанні» у різні сторони. У такому разі виникає необхідність, докорінної переміни себе шляхом сповідання гріхів та регулярного причастя, щоб погасити ворожі напади похотей лукавого. Боротьба зі злими, невидимими духами можлива, коли священнослужитель досяг рівня святості, отримав дар високодуховної особистості, тобто здобув незаперечний авторитет у духовному світі шляхом досягнення високого ступеня смиренності, проти якого вони не можуть повстати, з чим не можуть боротись і тремтять, перед силою Божою і Його премудростю. Найчастіше священнослужитель приховує свої духовні стани і рівень здобутої святості, щоб його праведність не була помітною для людського ока, діючи за словами Спасителя. Нікому не кажіть, що сотворив вам Господь (Мф. 17:9).

З самого початку становлення Церкви Христової вона увінчалася кров'ю мучеників, які зачислені до лику святих і є великими помічниками християн у життєвих обставинах. Тому у XX–XXI столітті, як це наглядно спостерігається, ворог роду людського обирає не тільки фізичну, а й духовну війну, завдяки широкому розповсюдженню інформаційних технологій. У нинішньому світі важливо, щоб Церква Христова була тим рятівним

кораблем, який не потопає, а чітко тримає курс до маяка, яким є Христос, через якого можна досягти Царство Небесне. Головне – устояти у спротиві світським спокусам на основах православ'я, як фундатори, будівничі храмів Душі, реалізуючи важливий принцип – ефективне керування процесами за допомогою атмосфери намореності, благодаті за серцем, а не людським мудруванням і зверхністю. У такому разі створюється атмосфера «Творця», де успішно функціонують механізми не зовнішнього, а внутрішньо-духовного світу.

Спонукаючим засобом приходу до храму дорослих є діти, за яких існує співпереживання, щоб вони вирости добрими господарями своєї землі, відшукали себе у житті, займались улюбленою справою, були вихованими особистостями, законслухняними громадянами суспільства і усвідомлювали б головне – як спасти свою безсмертну душу, найдорогоцінніший скарб земного життя. Вже з раннього віку вони являють між собою більш-менш сформовані зв'язки шляхом участі у недільних школах, спільних піснеспівах, заняттях, що неабияк об'єднує майбутні колективи. Будучи молодістю генерацією та продовжувачами добрих традицій і звичаїв свого родоводу, діти запобігають соціальним вибухам суспільства, є наступниками після старшого покоління, передавальною ланкою і рушійною силою змін на краще, посередниками між атмосферою сім'ї та соціальним середовищем, заради вироблення інструментів управління системою суспільства. Діти несуть у собі духовні основи ідеології батьків, у бездоганному виконанні Заповідей Божих, є правонаступниками майбутнього суспільства.

Діючи за методом тріади існування світу, окремі особистості у силу свого рівня духовності є тими благодатними провідниками, через яких передається воля Бога на Землі (це старозавітні і новозавітні пророки, святі, а також правителі). У світі Бога Отця, Сина і Святого Духа, де найкращим аналогом Трійці є «сонце, світло і тепло», утворюється благодатний устрій побудови Царства Божого на землі за божественними законами, де усі співпереживають за справу людського спасіння, коли складається чітка, логічна ієрархія бачення світу з божественних начал і позицій, з погляду духовної логіки і наукових відкриттів. За таких умов Храм є інструментом, базисом для духовного спасіння. Коли до нього потрапляють нові особистості, вони активно інтегруються у духовне життя, подібно як через крапельницю лікарство вливається в посудину, набуваючи кольору крові і адаптуючись до її особливостей. Те ж саме відбувається, коли людина причащається Животворящих Христових Таїн – Божественних Тіла і Крові Спасителя, дивним чином на духовному рівні йде постійна переміна людської особистості.

Тут важливо усвідомити, що у наш час лунає

критика на адресу Церкви Христової, звучить обурення щодо її діяльності. Однак це лише спроба очорнити боголюдський організм, – Храм Божий з боку сучасної всездозволеності, коли поки вдосталь їжі і багатств, а у випадку тривоги будемо звертатись до Бога, подібно як це відбулось у понад трирічну засуху за життя пророка Іллі (на війні атеїстів немає, і голод, піст допомагає прийти до тями). Коли лунають вибухи сотні, тисячі поранених і вбитих, там інша атмосфера царить. Церква як Дім Божий утворює свою певну богословську і духовну систему та атмосферу, як соціальний організм і в умовах доступності, відкритості суспільного життя кожен може відвідати той Храм, який йому до вподоби, близький по духу, коли зручно пристосовувати своє життя до системи критеріїв і вимог священнослужителя у міру свого духовного зростання. Священнослужителі повинні зробити усе можливе, щоб на Страшному Суді сказати благочестиві слова, – ми зробили все від себе залежне задля справи людського спасіння, перебували і молились у Храмі постійно, адже обрали богорятівну місію людей на землі.

Особливості церковного життя безпосередньо впливають на державно-управлінські процеси. Причому соціально-економічні та ідеологічні умови особливим чином не позначаються на церковній атмосфері. Церква Христова одна, єдина і неподільна. Гріховна система просто не має ні природного, ні морального права на існування, у протилежному разі вона повинна переродитися з безблагодатної інституції у Церкву як боголюдський організм, яка також багато залежить від милості Божої, бажання противитись еретичним поглядам тощо. Свідченням безблагодатності Церкви є велика кількість храмів Європи, які тотально закриваються або перелаштовуються під найрізноманітніші установи, часто не християнського типу, що і є наслідком морального зубожіння народу. Тут пролягають дуже тонкі соціальні та богословські грані. Необхідно оглянутись у минуле, те, як жили християни у перші віки. Головне розвинути у собі бажання прибігати до покаяння, не оскверняти світ власними нечестивими справами.

Висновки. В умовах краху державної ідеології, зубожіння духовності, в аспекті істинності та справжності віри, яка найчастіше трансформується в обрядовість та підмінюється ідеологією – такий стан наповнює новим змістом різноманітні види суспільних відносин і створює аргументовані підстави для осмислення кримінології з позицій духовно-ціннісної складової, що є необхідним та закономірним процесом, адже кримінологія є чи не єдиним науковим утворенням філософського спрямування дисциплін кримінально-правового блоку і покликана й надалі торувати цей шлях у напрямку вироблення кримінологічної та кримінально-правової політики держави крізь

призму духовно-культурної та ціннісної складової, пріоритетом якої є найкращі досягнення світових цивілізацій у боротьбі зі злом, покликани бути трансформаційним майданчиком якісних змін, особливо що стосується подолання негативних проявів злочинності, використовуючи комплексно-дослідницький методологічний інструментарій у руслі міждисциплінарності, заради вироблення, встановлення, оформлення юридично значущих фактів у найрізноманітніших галузях і сферах людської діяльності, наукового і практичного життя. Така діяльність вже давно і стабільно виходить за межі боротьби, направлена на профілактику, що сприяє дедалі більшому розширенню предметної сфери досліджень суспільно значущих відносин, що потребують конкретного ситуаційного правового врегулювання.

Говорячи про духовно-моральне виховання молоді, слід зазначити, що основний принцип і девіз кожного педагога «навчаючи – виховуй, а виховуючи – навчай». Студентів духовних шкіл (семінарій та академій), як відомо, зветься вихованцями. Бачимо, що сучасна система освіти усіма можливими способами бореться з вихованням. Виховання в освіті – це земля, яку треба підготувати для посіву зерна, тобто навчання. Тестів не достатньо, щоб бути спеціалістом. Значно важливішими є людські та професійні якості виховання, котрі дають навчальні заклади. Цим хочеться привернути увагу до виховання в освітніх закладах, відходу від закостенілих за своєю суттю послуг і переходу до служіння, котре у всі часи є найвищим благом і цінністю людства. Держава має служити людині, а людина, своєю чергою, зобов'язана служити державі. Така взаємодія, власне, і є основою сучасної юриспруденції, що забезпечить формування нової концепції праворозуміння в аспекті виявлення духовної сутності права як засадничої підвалини, подальшого розвитку сучасної системи наук.

Навчально-виховні процеси у всі часи є визначальним завданням та змістом, тим майданчиком, де твориться майбутнє народностей, націй; визначається смислове навантаження існування людини на Землі. Неабияке значення мають вихователі на шляху солідарності українського суспільства, щоб скрізь і у всьому свідчити про високі ідеї Божественного задуму, служіння усім. Раніше повага до старших була надзвичайно великою через силовий підхід у вихованні. Сьогодні ж вседозволеністю змінені пріоритети, коли повага до Вчителя у школі зведена нанівець, а головним, як виявляється, є права дитини, а не людини, яка прожила життя та має багатий досвід. Виховання дітей на благочесті, пам'яті предків, їхніх героїчних подвигів і протистоянь негативу є тим добрим ґрунтом, де зароджується істинність навчання на основі духовно-ціннісних начал.

Література

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Кримінологічний вимір сучасності : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (14 квітня 2022 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України; Харків, Наук. парк «Наука та безпека»: ХНУВС, 2022. С. 9–12.
2. Ясин Е. Государство и экономика на этапе модернизации. *Вопросы экономики*. 2006. № 4.
3. Номоконов В. А., Судакова Т. М. Криминология будущего – позитивная криминология?. *Lex russica (Русский закон)*. 2018. № 9 (142). С. 29–38.
4. Алиханова Р. А. Аксиологическая модель духовно-нравственного воспитания школьников. *МНИЖ*. 2021. № 6-4 (108).
5. Ильинская И. П. Духовно-нравственное воспитание младших школьников в условиях полиэтнической образовательной среды. *Ярославский педагогический вестник*. 2014. №1. С. 209–215.
6. Кузнецов А. Е. Преступность несовершеннолетних: развитие и кризис (западной) криминологической теории. *Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология*. 2020. № 2. С. 29–306 с.
7. Прокументов Л. М., Шеслер А. В. Предмет отечественной криминологии. *Всероссийский криминологический журнал*. 2019. № 3. С. 369–384.
8. Гомонов Н. Д., Труш В. М., Пирогов П. П., Тимохов В. П. Детерминанты преступного поведения. *Юридическая наука*. 2020. №1. С.44–47.
9. Bonta James, Andrews D. A. *The psychology of criminal conduct*. New York, NY: Routledge, 2017.
10. Гомонов Н. Д. Криминологические понятия «преступность» и «преступник». *Юридическая наука: история и современность*. 2013. № 11. С. 89–97.
11. Gottfredson M. R., Hirshi T. *The general theory of crime*. Stanford, California : Stanford University Press, 1990. P. 89.
12. Гомонов Н. Д., Труш В. М., Тимохов В. П. Плюсы и минусы общей теории преступности. *Концепт*. 2019. № 5. С. 1–8.
13. Куприяновский В. П., Климов А. А., Аленьков В. В., Намиот Д. Е., Шнепс-Шнеппе М.А. Новое поколение Интернета вещей – стандарты и спецификации онтологий ETSI. *International Journal of Open Information Technologies*. 2019. Т. 7. № 9. С. 73–81.
14. Шарипов Ф. Ф. Экосистемы управления знаниями в отраслях отечественной промышленности. *Экономика. Налоги. Право*. 2020. № 2. С. 54–60.
15. Панченко А. Е. О вредоносных программах для мобильных телефонов в свете уголовного законодательства РФ. *Известия ЮФУ. Технические науки*. 2006. № 7. С. 223–226.
16. Сабуров Х. М., Кадирова Г. А. Отображение способов формирования профессиональной компетенции будущих специалистов в научных исследованиях. *Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Гуманитарные науки*. 2018. № 2 (55). С. 214–222.
17. Осмоловская И. М. О научном статусе дидактики. *Образование и наука*. 2014. № 9 (118). С. 85–97.
18. Вознюк О. В. Психолого-педагогичні механізми розвитку особистості як творчої трансцендентної сутності. [Навчальний матеріал]. 2013. 16 с.
19. Раушенбах Б. А. Логика троичности. *Вопросы философии*. 1993. № 3. С. 62–67.
20. Слово св. Иоанна Кронштадтского о Божественной Литургии. Храм в честь Святой Живоначальной Троицы. URL: <http://hram-troitsa.cerkov.ru/2019/09/13/slovo-sv-ioanna-kronshtadtskogo-o-bozhestvennoj-liturgii/>